

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH.

SZTAB GENERALNY - ODDZIAŁ II.

Warszawa, dnia 23. listopada 1921 r.

Ref "A" Nr. 12533/II. Inf. II. DO

ADJUTANTURY GENERALNEJ.

Dnia 20. października 1921 r. podpisano w Angorze traktat między rządem Wielkiego Zgromadzenia Narodowego Turcji a Republiką Francuską. Ze strony tureckiej podpisywał traktat minister Spraw Zagranicznych rządu Angorskiego Jussuf Kemal Bey, ze strony Francji pełnomocnik jej p. Franklin Bouillon.

Traktat jest następstwem zupełnie wyraźnie zarysowującej samodzielnej polityki Francji na Bliskim Wschodzie.

Jest on zakończeniem całego szeregu umów i traktatów, dotyczących Azji Mniejszej i sfery wpływów, zarówno w niej samej, jak i w innych częściach azjatyckich posiadłości Cesarstwa Ottomańskiego.

Pierwszy z nich/tajny/ nazwany "konwencją włosko-brytyjską"/wiosna 1914 r./ został podpisany przez Niemcy, Włochy, W. Brytanię i Turcję. Dotyczył on spraw koncesji kolejowych w Turcji Azjatyckiej. Ważny jest w pierwszym rzędzie skutek widocznego w nim popierania Włoch przez sprzymierzone naówczas z nimi Niemcy w celu zaszachowania w jaknajwiększy sposób interesów angielskich.

Skutki tej konwencji nie weszły nigdy w życie na skutek wojny europejskiej.

Należy wspomnieć pozatem o t.zw. "umowie londyńskiej" 1915 r., zawartej między Włochami i Ententą - również tajnej. Artykuł 9-ty tej umowy uznaje prawa Włoch do spadku po przewidywanym rozgromieniu Turcji - i, opierając się na uzyskanych już przez Włochy we wzmiankowanej wyżej "konwencji włosko-angielskiej" koncesjach kolejowych w okręgu Adalji, wyznacza ten właśnie okrąg jako ew. sferę interesów włoskich.

W maju 1916 r. należy przypomnieć "umowę Sykes Picot" między Francją i Anglią. Umowa ta, pozostawiająca Syrię i wąski pas na północ wzdłuż Bagdadzkiej drogi żelaznej - Francji, Mezopotamię - Anglii, tworzyła z Palestyny teren międzynarodowy oraz projektowała stworzenie z pustyni arabskiej - samodzielnego państwa jako sfery angielsko-francuskich wpływów/patrz szkic I./.

Tymczasem przed ~~zawarciem~~ powyższej umowy W. Brytania już 1915 r. paktowała na własną rękę z Królem Hedżasu - Husseinem w sprawie stworzenia konferencji państw arabskich w Hedżasu, Syrii, Mezopotamii, i Kurdystanu. Umowa ta, jakkolwiek przez Francję wykryta - ~~wypłynęła~~ dopiero na światło dzienne podczas obrad kongresu wersalskiego. W każdym razie Francja czuje ~~złą~~ wolę W. Brytanji w sprawie syryjskiej - miała się odtąd na baczności.

Umowa t. zw. St. Jean de Maurienne z 1917 r. przypuszczała do udziału w umowie "Sykes Picot" - Włochy, dając im teren wpływów od Smyrny do Adalii. - Koncepcja angielsko-grecka jak wiadomo jeszcze wtedy nie istniała.

Tymczasem traktat pokojowy Entente'y z Turcją z dn. 10. sierpnia 1920 r. w Sevres - obalił wszystkie poprzednie projekty. Na widowni ukazała się Grecja, zyskując okrąg Smyrny. A Francja oddaje na korzyść Turcji znaczna część swych posiadłości na terenie Azji Mniejszej, a Włochy tracą formalnie wszystko, oprócz wysp na morzu Egejskim. Koncepcja zjednoczonej konfederacji arabskiej upada/patrz szkic II./.

Francja, która usadowiła się mocno w Syrii, a zagrożona wyraźnie przeciwko niej skierowanym stworzeniem przez W. Brytanję królestwa Iraku z wygnanymi przez francuzów z Syrii emirem Faisalem - musiała szukać własnych dróg polityki na Bliskim Wschodzie. Gen. Gourand, d-ca armji francuskiej w Syrii stale poruszał w swych raportach niemożli-

wość upadku protestujących przeciwko traktatowi w Sebrus Kemalistów. Z drugiej strony rząd brytyjski z właściwym sobie uporem popierał roszczenia greckie w Azji Mniejszej i umiejętną propagandą zyskał ogólną sympatię dla nich w sferach neutralnych. Kulminacyjnym punktem tryumfu tej polityki była chwila w sierpniu i wrześniu 1921 r., gdy zdawało się, iż Grecy zdobędą Angorę.

Tymczasem prognozy francuskie sprawdziły się. Kemaliści odparli Greków i wzmocnili ten wyraznie swoją pozycję. Przyspieszyło to krok stanowczy ze strony Francji. Pozornie prywatna podróż Franklina-Bouillona do Angory zakończyła się nieoczekiwanym zawarciem traktatu.

Znaczenie jego dla ogólnej polityki europejskiej zasadza się w głównej mierze za zasadniczym zwycięstwem Francji nad Anglią. Francja zawierając układ z Kemal em ustala swoje stanowisko w Syrii, otrzymując na okupację jej formalne zezwolenie rządu Angorskiego - a z drugiej strony zyskuje, jak wynika z art. 10-go specjalne przywileje natury gospodarczej, które tworzą dla niej nowy teren ekspansji ekonomicznej w Azji.

W Anglii wybuchła z powodu tego traktatu wielka burza. Z kroków dyplomatycznych lord Curzon wystosował "zapytanie" do rządu francuskiego, zaznaczając, iż nie jest to bynajmniej protest, a tylko chęć stwierdzenia i wyjaśnienia faktu.

Prasa natomiast/zwłaszcza organ Lloyd George'a: "Daily Telegraph", przesadza się w inwektywach, zarzucając Francji, iż przez układ angorski "złamala solidarność" Entente'y.

Z punktu widzenia czysto dyplomatycznego traktat ten oczywiście jest pogwałceniem międzynarodowych przepisów. Francja utrzymuje z jednej strony gen. Pelle w Konstantynopolu/ jako wysokiego komisarza/, a zawierając z drugiej układ z Kemal em stawia się z punktu widzenia

formalnego na zasadniczo niedyplomatycznym stanowisku.

Dla Angory traktat ten oczywiście jest niezwykłą pomocą. Tem się też tłumaczy jej uступliwość w sprawie syryjskiej. Linja graniczna traktatu z dn. 20.X.1921 r. jest dużo korzystniejsza dla Turcji, niż linja traktatu w Sevres. Z drugiej strony jest więcej niż pewnem istnienie jakiegoś tajnego układu dodatkowego, w którym prawdopodobnie Francja przyrzeka Angorze poparcie w rewindykacji Smyrny, a może nawet i Konstantynopola z Tracją.

W najbliższej przyszłości należy oczekiwać identycznego duchem traktatu włosko-tureckiego. Delegat włoski bawi już w Angorze. Wzmocni to niezwykle autorytet traktatu z dn. 20.X.1921 roku.

W załączeniu podaje się tekst traktatu/wg. komunikatu prasowego/ i szkice sytuacji granicznej.

1 załącznik; oraz szkice.

O t r z y m u j ą :

Adjutantura Generalna
Pan Min. Spr. Wojsk.
Szef Sztabu Generalnego
Attache wojsk. P.P. w Kons-polu.
" " " w Moskwie
" " " w Pradze
" " " w Bukareszcie
" " " w Belgradzie
" " " w Paryżu
Biuro Sciszej Rady Wojennej.

z r. Szefa Sztabu Generalnego:

Szef Oddziału II.:

W. J. [signature]